*Věda a perspektivy № 8(63) 2026*
*ISSN 2695-1584 (Print)*
*ISSN 2695-1592 (Online)*

*https://doi.org/10.52058/2695-1592-2026-8(63)-121-130*

**Інна Литвин**

*кандидат педагогічних наук, логопед,*
*старший викладач кафедри початкової і спеціальної освіти,*
*Черкаський національний університеті імені Богдана Хмельницького,*
*м. Черкаси, Україна*
*https://orcid.org/0000-0002-8946-1449*

**Наталія Суховієнко**

*кандидат педагогічних наук, логопед вищої категорії,*
*викладач кафедри початкової і спеціальної освіти,*
*Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,*
*м. Черкаси, Україна,*
*https://orcid.org/0000-0002-0528-9494*

# ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ

**Анотація.** Перехід дитини від дошкільного дитинства до систематичного шкільного навчання є одним із найвідповідальніших етапів її розвитку, успішність якого значною мірою визначається рівнем сформованості мовлення. Мовленнєва готовність розглядається як інтегративна якість особистості, що охоплює правильну звуковимову, повноцінні фонематичні процеси, достатній за обсягом і точністю словник, граматично оформлене зв'язне висловлювання та елементарні навички мовного аналізу й синтезу. За даними сучасної логопедичної практики, кількість дітей старшого дошкільного віку з різними формами мовленнєвих порушень неухильно зростає, що актуалізує проблему цілеспрямованого формування мовленнєвої готовності до школи засобами логопедичної роботи. Мета роботи – теоретично обґрунтувати структуру мовленнєвої готовності дитини до шкільного навчання та розкрити систему напрямів, умов і методичних прийомів логопедичної роботи, спрямованої на її формування в умовах закладу дошкільної освіти та інклюзивного освітнього середовища. Наукова новизна полягає в уточненні змісту поняття «мовленнєва готовність до школи» як багатокомпонентного утворення; у систематизації напрямів логопедичної роботи (корекція звуковимови, розвиток фонематичних процесів, збагачення лексико-граматичної будови, формування зв'язного мовлення та пропедевтика навчання грамоти) у логіці наступності дошкільної і

початкової ланок освіти; в обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов ефективності цієї роботи, що передбачають індивідуалізацію, ігрову форму, міждисциплінарну взаємодію логопеда, вихователя й батьків. Установлено, що мовленнєва готовність є системотворчим складником загальної та психологічної готовності дитини до школи; її формування потребує ранньої діагностики, послідовної корекційно-розвивальної роботи за всіма компонентами мовленнєвої системи та узгодженої взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Запропоновані напрями та умови логопедичної роботи можуть бути використані логопедами, вихователями й учителями початкових класів для запобігання труднощам опанування читання й письма.

**Ключові слова:** мовленнєва готовність, готовність до школи, логопедична робота, фонематичні процеси, зв'язне мовлення, корекція звуковимови, навчання грамоти.

**Inna Lytvyn**

*PhD (Pedagogical Sciences), speech Therapist,*
*Senior Lecturer of the Department of Primary and Special Education,*
*Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University,*
*Cherkasy, Ukraine,*
*https://orcid.org/0000-0002-8946-1449*

**Nataliia Sukhoviienko**

*PhD (Pedagogical Sciences), speech therapist of the highest category, deaf educator, certified Gestalt psychotherapist,*
*Lecturer, Department of Primary and Special Education,*
*Bohdan Khmelnytskyi National University of Cherkasy,*
*Cherkasy, Ukraine,*
*https://orcid.org/0000-0002-0528-9494*

## FORMATION OF SPEECH READINESS FOR SCHOOL BY MEANS OF SPEECH THERAPY WORK

**Abstract.** The transition of a child from preschool childhood to systematic schooling is one of the most responsible stages of development, the success of which largely depends on the level of speech formation. Speech readiness is considered as an integrative quality of the personality that encompasses correct sound pronunciation, full-fledged phonemic processes, a vocabulary sufficient in volume and accuracy, a grammatically arranged coherent utterance, and elementary skills of language analysis

and synthesis. According to modern speech therapy practice, the number of older preschool children with various forms of speech disorders is steadily increasing, which makes the problem of the purposeful formation of speech readiness for school by means of speech therapy work especially relevant. The purpose of the work is to theoretically substantiate the structure of a child's speech readiness for schooling and to reveal the system of directions, conditions, and methodological techniques of speech therapy work aimed at its formation in a preschool education institution and an inclusive educational environment. The scientific novelty lies in clarifying the content of the concept of «speech readiness for school» as a multicomponent formation; in systematizing the directions of speech therapy work (correction of sound pronunciation, development of phonemic processes, enrichment of the lexical and grammatical structure, formation of coherent speech, and propaedeutics of literacy learning) in the logic of continuity between the preschool and primary levels of education; and in substantiating the organizational and pedagogical conditions for the effectiveness of this work, which provide for individualization, a play-based form, and interdisciplinary interaction of the speech therapist, the educator, and the parents. It has been established that speech readiness is a system-forming component of the general and psychological readiness of a child for school; its formation requires early diagnosis, consistent corrective and developmental work in all components of the speech system, and coordinated interaction of all participants in the educational process. The proposed directions and conditions of speech therapy work can be used by speech therapists, educators, and primary school teachers to prevent difficulties in mastering reading and writing.

**Key words:** speech readiness, readiness for school, speech therapy work, phonemic processes, coherent speech, correction of sound pronunciation, literacy learning.

**Постановка проблеми.** Підготовка дитини до школи належить до пріоритетних завдань сучасної дошкільної та спеціальної освіти. Серед компонентів загальної готовності особливе місце посідає мовленнєва готовність, оскільки саме мовлення є основним інструментом навчальної діяльності: засобом отримання інформації, способом її осмислення й відтворення, формою спілкування з учителем та однолітками. Дитина, яка вступає до школи, має не лише правильно вимовляти звуки, а й чути та розрізняти їх, оперувати достатнім словниковим запасом, граматично правильно будувати речення, складати зв’язну розповідь, виконувати елементарний звуковий аналіз слова. Недостатня сформованість будь-якого з цих складників закономірно призводить до труднощів у засвоєнні читання й письма, а отже – до шкільної неуспішності та вторинних особистісних відхилень.

Особливої гостроти проблема набуває у зв’язку зі стійкою тенденцією до збільшення кількості дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку. У практиці

закладів дошкільної освіти дедалі частіше трапляються діти із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення та загальним недорозвиненням мовлення різних рівнів, для яких самостійне досягнення вікової норми мовлення до моменту вступу до школи є неможливим без спеціально організованої логопедичної допомоги. Дані останніх декількох років свідчать про наявність великої кількості дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку: за оцінками фахівців, чисельність становить близько 30% від усіх учнів і має тенденцію до зростання [5, С. 226]; майже 95% учнів, які навчаються в інклюзивних класах закладів дошкільної, шкільної, професійної та вищої освіти потребують логопедичної допомоги [13, С. 75]. За інформацією ВООЗ, понад 5% населення світу потребують реабілітації через інвалідність у зв'язку із втратою слуху, а до 2050 р. цього потребуватиме кожен десятий житель населення планети [11]. Вагомим негативним чинником зростання кількості дітей із порушеннями мовлення є повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року. Ряд закордонних досліджень свідчить, що в умовах війни часто причинами порушень мовлення у дітей і дорослих є отримані психотравми, а також фізичні травми [12]. І хоча поки немає остаточних статистичних даних про стан проблеми в України, вирогідно, закордонні дослідження дають підставу для схожих прогнозів для України.

Реформування української школи на засадах концепції Нової української школи, упровадження інклюзивної освіти посилюють вимоги до якості мовленнєвої підготовки та актуалізують пошук ефективних засобів її формування.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена, з одного боку, об'єктивним зростанням ролі мовлення в навчальній діяльності першокласника, а з іншого – потребою в систематизації напрямів, умов і прийомів логопедичної роботи, що забезпечують формування мовленнєвої готовності до школи у дітей із типовим і порушеним мовленнєвим розвитком.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема готовності дитини до шкільного навчання має тривалу історію вивчення в межах психології, педагогіки та логопедії. Фундаментальні засади розуміння мовлення як вищої психічної функції та чинника розвитку особистості закладено в працях психологів, що обґрунтували положення про провідну роль мовлення в становленні мислення й довільної поведінки дитини. У сучасній українській логопедії концептуальне значення мають дослідження Є. Соботович, яка розробила психолінгвістичну модель мовленнєвої діяльності та концепцію загальномовленнєвої підготовки дітей до школи, де мовленнєва готовність протрактована як упорядкована система мовних знань, умінь і навичок [8].

Питання діагностики та корекції загального недорозвинення мовлення, формування лексико-граматичних засобів і зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку ґрунтовно висвітлено у працях Л. Трофименко [10] та Ю. Рібцун, яка

запропонувала систему ігрових прийомів корекційно-розвивальної роботи з дошкільниками із мовленнєвими порушеннями [7]. Методичні аспекти розвитку мовлення дітей із тяжкими порушеннями мовлення розкрито у роботах І. Марченко [4]. Теоретико-методологічні засади логопедії, класифікацію мовленнєвих порушень та зміст корекційного навчання узагальнено в навчальних виданнях за редакцією М. Шеремет [3]. Психологічні механізми мовленнєвого дизонтогенезу та логопсихологічний супровід дітей розглянуто у дослідженнях С. Конопляста й Т. Сак [2].

Значний внесок у розуміння взаємозв'язку усного й писемного мовлення, передумов опанування грамоти зробила В. Тарасун [9] та Н. Пахомова [6]. Понятійний апарат педагогіки, зокрема трактування готовності до навчання, систематизовано у довідкових виданнях [1].

Водночас, попри значну кількість праць, присвячених окремим складникам мовленнєвого розвитку, недостатньо систематизованим залишається цілісний опис напрямів та організаційно-педагогічних умов логопедичної роботи, орієнтованої саме на формування мовленнєвої готовності до школи у логіці наступності дошкільної і початкової ланок освіти. Це й зумовило вибір теми та визначило мету дослідження.

**Мета і завдання статті.** Мета статті – теоретично обґрунтувати структуру мовленнєвої готовності дитини до шкільного навчання та розкрити систему напрямів, організаційно-педагогічних умов і методичних прийомів логопедичної роботи, спрямованої на її формування. Відповідно до мети визначено такі завдання: уточнити зміст поняття «мовленнєва готовність до школи» та схарактеризувати її компонентну структуру; розкрити зміст основних напрямів логопедичної роботи з формування мовленнєвої готовності; визначити організаційно-педагогічні умови ефективності цієї роботи та подати методичні рекомендації щодо її проведення.

**Виклад основного матеріалу.** У сучасній науці готовність до школи розглядається як цілісне багатокомпонентне утворення, що охоплює фізичну, інтелектуальну, особистісну, соціальну та мовленнєву складові. Мовленнєву готовність ми тлумачимо як інтегративну якість особистості дитини старшого дошкільного віку, що виявляється в сформованості всіх компонентів мовленнєвої системи на рівні, достатньому для повноцінного засвоєння навчальної програми початкової школи, передусім – для опанування читання й письма. Спираючись на психолінгвістичний підхід Є. Соботович [8], у структурі мовленнєвої готовності виокремлюємо п'ять взаємопов'язаних компонентів: фонетичний (правильна звуковимова), фонематичний (сформованість фонематичного слуху, сприйняття, уявлень та навичок звукового аналізу й синтезу), лексичний (обсяг, точність і системність словника), граматичний (володіння морфологічними і синтаксичними засобами мови) та комунікативно-мовленнєвий (уміння будувати зв'язне монологічне й діалогічне висловлювання).

ISSN 2695-1584 (Print)
ISSN 2695-1592 (Online)

Аналіз практики свідчить, що в дітей із ФФНМ та ЗНМ ці компоненти сформовані нерівномірно й недостатньо, тому логопедична робота з формування мовленнєвої готовності має будуватися системно, охоплюючи всі складники мовленнєвої системи у їх взаємозв'язку. Виокремимо й схарактеризуємо основні напрями такої роботи.

Перший напрям – корекція звуковимови та розвиток артикуляційної моторики. Чиста, фонетично правильна вимова є передумовою грамотного письма за фонетичним принципом. Робота за цим напрямом передбачає розвиток рухливості органів артикуляційного апарату засобами артикуляційної гімнастики, постановку, автоматизацію й диференціацію порушених звуків, формування мовленнєвого дихання та чіткої дикції. Л. Трофименко особливу увагу приділяє диференціації звуків, близьких за акустичними й артикуляційними ознаками, оскільки їх змішування є типовою причиною специфічних помилок письма [10].

Другий напрям – розвиток фонематичних процесів. Цей напрям є визначальним для попередження дисграфії та дислексії. Він охоплює розвиток фонематичного слуху (здатності розрізняти звуки мовлення), фонематичного сприйняття та поступове формування навичок звукового аналізу й синтезу: виділення звука на тлі слова, визначення першого й останнього звука, послідовності та кількості звуків, складання слова зі звуків. За твердженнями Ю. Рібцун, ця робота проводиться в чіткій послідовності – від упізнавання немовленнєвих звуків до повного звукового аналізу слова – з опорою на наочні моделі та фішки [7].

Третій напрям – збагачення й активізація словника. Достатній за обсягом і впорядкований за значенням словник є основою розуміння навчальних текстів. Логопедична робота спрямовується на розширення предметного, дієслівного та якісного словника, формування узагальнювальних понять, засвоєння антонімів, синонімів, багатозначних слів, розуміння переносного значення. Лексична робота тісно пов'язується з ознайомленням дитини з довкіллям і має випереджальний характер щодо граматичної.

Четвертий напрям – формування граматичної будови мовлення. Передбачає практичне засвоєння системи словозміни та словотворення (узгодження слів у роді, числі, відмінку, утворення множини, зменшено-пестливих форм, відносних і присвійних прикметників), а також побудову різних типів речень – від простого поширеного до складного. Дослідження І. Марченко доводять, що граматичні узагальнення формуються у процесі практичних мовленнєвих дій за зразком і за аналогією, без заучування правил [4].

П'ятий напрям – розвиток зв'язного мовлення. Це інтегративний напрям, що спирається на досягнення попередніх. Дитину навчають переказувати, складати описові й сюжетні розповіді за картиною, серією картин, із власного досвіду, будувати міркування. Розвиток монологічного мовлення поєднується з

удосконаленням діалогу та мовленнєвого етикету, що забезпечує комунікативний компонент готовності.

Шостий напрям – пропедевтика навчання грамоти. На основі сформованого звукового аналізу дитину знайомлять із поняттями звук», «склад», «слово», «речення», навчають ділити слова на склади, визначати наголос, моделювати звуковий і складовий склад слова. Як зазначає В. Тарасун, цей напрям забезпечує безпосередній перехід до опанування читання й письма та реалізує принцип наступності між дошкільною і початковою освітою [9].

Ефективність логопедичної роботи з формування мовленнєвої готовності значною мірою визначається дотриманням низки організаційно-педагогічних умов. По-перше, це рання й систематична діагностика стану мовлення, що дає змогу своєчасно виявити порушення та визначити індивідуальну траєкторію корекційно-розвивальної роботи. Діагностика охоплює обстеження звуковимови, фонематичних процесів, словника, граматичної будови та зв'язного мовлення з фіксацією результатів у мовленнєвій карті [2].

По-друге, це індивідуалізація та диференціація роботи з урахуванням структури мовленнєвого порушення, віку й темпу розвитку дитини, що особливо важливо в умовах інклюзивного освітнього середовища. По-третє, провідною формою роботи з дошкільниками має бути гра: дидактичні, рухливі, сюжетно-рольові ігри, ігрові вправи підтримують мотивацію, забезпечують багаторазове повторення мовленнєвого матеріалу без перевтоми. По-четверте, необхідною умовою є міждисциплінарна взаємодія логопеда, вихователів, практичного психолога та батьків: узгодженість вимог, продовження логопедичної роботи в повсякденному житті дитини й у родині суттєво підвищує її результативність.

Окремо наголосимо на принципі наступності та неперервності: робота з формування мовленнєвої готовності не завершується вступом дитини до школи, а має знаходити продовження на початковому етапі навчання грамоти. Узгодження діагностичного інструментарію, термінології та методичних підходів логопеда закладу дошкільної освіти й учителя початкових класів забезпечує плавність переходу дитини між освітніми ланками й запобігає виникненню вторинних труднощів у засвоєнні читання та письма.

Узагальнення зазначеного дає підстави подати такі методичні рекомендації: будувати роботу за принципом системності, охоплюючи всі компоненти мовленнєвої системи; дотримуватися послідовності «від простого до складного» та опори на збережені аналізатори; забезпечувати наступність дошкільної й початкової ланок шляхом узгодження змісту пропедевтики грамоти; використовувати наочне моделювання звукового складу слова; залучати батьків до виконання посильних мовленнєвих завдань; здійснювати моніторинг динаміки мовленнєвого розвитку з відповідним коригуванням індивідуальної програми. Реалізація цих рекомендацій у єдності всіх напрямів роботи забезпечує посту-

пове досягнення дитиною рівня мовленнєвої готовності, достатнього для успішного навчання в школі.

**Висновки і перспективи подальших розвідок.** Проведене теоретичне дослідження дає підстави для таких висновків. Мовленнєва готовність до школи є системотвірним складником загальної та психологічної готовності дитини до навчання й тлумачиться як інтегративна якість особистості, що охоплює фонетичний, фонематичний, лексичний, граматичний і комунікативно-мовленнєвий компоненти, сформовані на рівні, достатньому для опанування читання й письма. Формування мовленнєвої готовності засобами логопедичної роботи реалізується через систему взаємопов'язаних напрямів: корекцію звуковимови та розвиток артикуляційної моторики, розвиток фонематичних процесів, збагачення словника, формування граматичної будови, розвиток зв'язного мовлення й пропедевтику навчання грамоти.

Ефективність цієї роботи забезпечується дотриманням організаційно-педагогічних умов таких як: ранньої систематичної діагностики, індивідуалізації та диференціації, ігрової форми організації, міждисциплінарної взаємодії логопеда, вихователя, психолога й батьків, а також наступності дошкільної і початкової освіти. Запропоновані напрями, умови та методичні рекомендації можуть бути використані в практиці закладів дошкільної освіти, логопедичних пунктів та інклюзивних груп для запобігання труднощам опанування писемного мовлення.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці та експериментальній перевірці діагностичного інструментарію оцінювання рівня мовленнєвої готовності, а також у створенні й апробації цілісної корекційно-розвивальної програми формування мовленнєвої готовності до школи в умовах інклюзивного освітнього середовища.

***Література:***

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.

2. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія : навчальний посібник / за ред. М. К. Шеремет. Київ : Знання, 2010. 293 с.

3. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. Вид. 4-те, перероб. та доп. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2017. 851 с.

4. Марченко І. С. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників) : навчальний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 285 с.

5. Матвеєва Н. Теоретичні засади навчання молодших школярів з дисграфією. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 2021, Вип. 4, С. 223-230.

6. Пахомова Н. Г. Пахомова Н. Г. Основи психолінгвістики. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2019. 170 с.

7. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс. Київ : Освіта України, 2011. 292 с.

8. Соботович Є. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Теорія і практика сучасної логопедії:* збірник наукових праць, Вип 1., 2004. С. 7-35.

9. Тарасун В. В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень : науково-методичний посібник. Київ : МП «Леся», 2007. 151 с.

10. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс. Київ : Актуальна освіта, 2013. 108 с.

11. Deafness and hearing loss. Fact sheets World Yealth Organization, 2024. URL: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/deafness-and-hearing-loss (дата звернення 20.07.2026)

12. Drumbl, M. (2020). Children in armed conflict. In The Oxford Handbook of Children's Rights Law. Retrieved from https://scholarlycommons.law.wlu.edu/fac_books/125 (дата звернення 20.07.2026)

13. Korposh V. Specificity of logopedical assistance for children in the health care system. *In SWorld-Ger Conference proceedings,* 2023, pp. 75-79.

***References***

1. Honcharenko, S. U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary]. Rivne: Volynski oberehy [in Ukrainian].

2. Konopliasta, S. Yu., & Sak, T. V. (2010). *Lohopsykholohiia* [Logopsychology]. M. K. Sheremet (Ed.). Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

3. Sheremet, M. K. (Ed.). (2017). *Lohopediia* [Speech therapy] (4th ed., rev. and enl.). Kyiv: Vydavnychyi Dim «Slovo» [in Ukrainian].

4. Marchenko, I. S. (2010). *Spetsialna metodyka rozvytku movlennia (lohopedychna robota z korektsii porushen movlennia u doshkilnykiv)* [Special methods of speech development (speech therapy work on correction of speech disorders in preschool children)]. Kyiv: Vydavnychyi Dim «Slovo» [in Ukrainian].

5. Matvieieva, N. (2021). Teoretychni zasady navchannia molodshykh shkoliariv z dysgrafiieiu [Theoretical foundations of teaching primary school students with dysgraphia]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*, 4, 223–230 [in Ukrainian].

6. Pakhomova, N. H. (2019). *Osnovy psykholinhvistyky* [Fundamentals of psycholinguistics]. Poltava: TOV «ASMI» [in Ukrainian].

7. Ribtsun, Yu. V. (2011). *Korektsiine navchannia z rozvytku movlennia ditei molodshoho doshkilnoho viku iz ZNM: prohramno-metodychnyi kompleks* [Corrective education for speech development of young preschool children with general speech underdevelopment: Program and methodological complex]. Kyiv: Osvita Ukrainy [in Ukrainian].

8. Sobotovych, Ye. (2004). Psykholinhvistychna periodyzatsiia movlennievoho rozvytku ditei doshkilnoho viku [Psycholinguistic periodization of speech development in preschool children]. *Teoriia i praktyka suchasnoi lohopedii – Theory and Practice of Modern Speech Therapy*, 1, 7–35 [in Ukrainian].

9. Tarasun, V. V. (2007). *Pysemne movlennia: zapobihannia i korektsiia porushen* [Written speech: Prevention and correction of disorders]. Kyiv: MP «Lesia» [in Ukrainian].

10. Trofymenko, L. I. (2013). *Korektsiine navchannia z rozvytku movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku iz zahalnym nedorozvytkom movlennia: prohramno-metodychnyi kompleks* [Corrective education for speech development of older preschool children with general speech underdevelopment: Program and methodological complex]. Kyiv: Aktualna osvita [in Ukrainian].

11. World Health Organization. (2024). *Deafness and hearing loss*. Retrieved from World Health Organization.

12. Drumbl, M. (2020). Children in armed conflict. In *The Oxford Handbook of Children's Rights Law*. Retrieved from Scholarly Commons.

13. Korposh, V. (2023). Specificity of logopedical assistance for children in the health care system. In *SWorld-Ger Conference Proceedings*, 75–79.